

Cséby Géza

Noteszlapok

Lipták Gábor emlékezete

Lipták Gáborral, Gabussal és feleségével Pulcsikával a hetvenes évek végén hozott össze jó sorsom a keszthelyi városi könyvtár jóvoltából. Készülő könyvéhez keresett anyagot, többek között *Tóth Béla Magyar ritkaságok* című kötetét. Mivel a könyvtárban nem kapta meg, felajánlottam: kölcsönadom a családi könyvtárban meglévő példányt. Azután kapcsolatunk rendszeressé vált. Amikor évi „regenerálódásra” felkeresték a hévízi gyógyfürdőkórházat gyakori látogatójuk voltam, füredi útjaim alkalmával mindig felkerestem őket, leveleztünk, végül a híres „Lipták-féle” bulikon is vendég lehettem. Ezek a születésnap találkozók voltak ama híres összejövetelek, ahol felvillant még egyszer, utoljára valami abból a hangulatból, ami a hajdanvolt irodalmi szalonoknak volt sajátja.

Keszthely, 1980. július 27.

Nagyon meleg nyári vasárnap volt. *Szelényi Károly* fotóművész tárlatának megnyitója, délelőtt tizenegy órakor, az akkor még csak Városi Művelődési Központnak nevezett intézmény kiállítótermében. Gyülekezett a közönség, s időben megérkezett Karcsi is, aki magával hozta autóján a Lipták házaspárt. A szép kiállítást annak rendje és módja szerint megnyitotta *Székely András* művészettörténész, majd az intézmény igazgatói irodájában folytattuk a beszélgetést – immár szűk körben. Búcsúzóul Pulcsi odasúgta:

- *Már most meghívom Gabus következő évi bulijára, a névnap találkozóra. Előtte még találkozunk Hévízen. Majd megírom.*

Keszthely, 1981. február 4.

Délelőtt csörgött a telefon.

- *Holnap délután bemegyünk a keszthelyi városi könyvtárba. Örülnék, ha ott találkozhatnánk.* – mondta Pulcsi.

Így is történt. A városi könyvtár akkori termei a Festetics kastély földszintjén, az egykori télikertben voltak. Mintha ezer éve ismernék egymást, úgy fogadott a kis csapat, amikor beléptem a boltíves terembe. Gabusékon kívül ott voltak Szelényiék, akik részben a „szállítási munkákban” segédkeztek,

másrészt valamilyen ügyes-bajos dolguk akadt Keszthelyen. Szó szót követett, végül nálunk kötöttünk ki, ahol ki-ki kedve szerint teát, kávéat avagy bort fogyasztathatott. Mielőtt elbúcsúztak mindannyian írtak egy-egy kedves szót, mondatot a vendégkönyvembe. Karcsi csak aláírt, de Gabus erőteljes betűkkel kanyarította a fehér lapra:

Így kell élni Pannóniában. Lipták Gábor

Pulcsika következett, aki a következőket sorokat hagyta emlékül:

Boldogan láttam egy hozzánk (miénkhez) hasonló otthont. Lipták Gáborné

Hévíz, 1981. február 21.

Kimentem Hévízre Liptákékhoz. A C osztály 188 számú szobáját kapták meg, amely ugyan kicsi volt, de nyugodt és az ablakból bájos kilátás nyílt az udvar fáira, növényeire. Gabus és Pulcsi akkor ébredtek fel. Este programjuk volt. Moziba mentek, nyugdíjas bérlettel.

- *Nagyon jó ez a bérlet – újságolták – csak minden jegyhez egy statisztikai ívet kell a moziban kitölteni, ami fárasztó. Többek között ilyen kérdésekre kell válaszolni: a mozi neve, székhelye és így tovább és így tovább. Elég macerás, s ha rendesen akarjuk a penzumot teljesíteni jóval előtte el kell indulni...*

Annakidején amikor még együtt töltötték a napokat Hévízen *Illyéssel* külön szórakozásnak számított a fürdőhelyen sétáló, pihenő emberek tanulmányozása. Többek közt ezért jártak le egy-egy pohár borra a híres hévízi Pöttyösbe. Gabus ezt a hagyományt most is ápolja, bár Illyés Gyula évek óta már nem jár Hévízre.

Három könyvet vittem ki Gabuséknak *Bogdán István Régi magyar mulatságait, Régi magyar törtékeit* és egy *Lipták Hogyan gondozzuk gyémántjainkat* című kötetet, amit teljesen véletlenül láttam meg a könyvesbolt polcán. Örültek a szerzeménynek, mert szükségesek voltak a további munkához, ajándékozáshoz.

Tizenöt gépelt oldalt láttam az asztalon. Csupán ennyi volt az idei hévízi termés. Fáradtan, rokkantan, betegen egy nagyon csúnya megfázás minden nyűgével ennyit sikerült megírni. Tíz napig szinte egy mondatot sem vetett papírra.

Szóba került nagynéném *Darnay Sára* sümegi gyűjteményének felajánlása múzeumi célokra. Liptákék ugyancsak folyamodtak Füred városhoz, hogy szívesen átadnák hatalmas muzeális anyagukat. Levelükre válasz sem érkezett. Ennek öt éve. Liptákék helytörténeti, néprajzi gyűjteménye felbecsülhetetlen. Tízezer kötetes könyvtár mellett óriási a kéziratos irodalmi anyag: *Németh László A két Bolyai* és más drámáinak kézirata, tekintélyes *Szabó Lőrinc* levelezés és így tovább. Miért nincs válasz? Miért e nagy érdektelenség? És mi lesz ha szétesik a gyűjtemény?

- *Mit vársz, hogy a részletek jók legyenek, amikor az egész rossz?* - mormogott szinte maga elé Gabus. Elindultunk a mozi felé. Amikor elbúcsúztunk Gabus átölelt:

- *Tudod, jó itt Hévizén, de már kissé unalmas. Ebben az évben arra a napra emlékezem a legszívesebben, amikor nálatok voltunk.*

Indult a buszom. Visszapillantva még láttam, hogy benyitott a Pöttyösbe...

Balatonfüred, 1981. július 4.

Meleg este volt amikor hat óra tájban megérkeztem a balatonfüredi Lipták házba. Befordultam a dús növényzettel benőtt udvarra, ahol a fák koronái alatt meglapulva húzódott a kúria. Nem én voltam az első vendég. A veranda téglákkal megtámasztott sarokpadján az öreg barna asztal védelmében ott iszogattak *Éri Pista*, *Éri Gyöngyi* és Szelényi Karcsi felesége. Bent a hallban a hatalmas intarziás asztal körül, biedermeier képek, metszetek, parasztkancsók, tányérok, meissenai porcelánok, szekreterek, fotelok, székek, faragott pástorbortok, mézeskalács-minták és a jó ég tudja még mi minden társaságában idősebb hölgyek koszorúja fogadott. Gabus a fal mellett, jobbra ült és vidáman nevetve fogadta a gratulációkat. Körülötte sokan sűrögtek-forogtak, fontossá akarván tenni jelenlétüket a hagyományos, évek óta rendszeresen megtartandó születésnapon. Miután nagyon sok boldogságot kívántam a házigazdának máris megkínáltak a csodálatosan illatozó sajtos-tejfölös lángossal. Nekiálltam a különleges csemegének, közben *Éri Pista* töltött egy pohár vörösbort, mondván a rendes emberek csak ezt isznak. Hirtelen megjelent Pulcsi:

- *Jé, hát Keszthelyről is eljöttek!* - kiáltott fel vidáman, de meg sem várva a választ, gyorsan Gabus tudomására hozta, amit már úgy is tudott.

A halltól balra Gabus dolgozószobájában trónolt vazallusai körében *Borsos Miklós*. Nagyon gyorsan távozott. Kivonult a dolgozószobából és felesége társaságában kocsiba ülve elhajtatott. Szinte megközelíthetetlennek tűnt.

Közben a konyha felől megérkezett *Hogyor József* feleségével és elhelyezkedve a veranda padján élvezték a kellemes borkorcsolya-lángost.

Az idő múlásával kezdett zsúfolttá válni a nagy lakás. *Bodosi György* után, kivel kellemesen elbeszélgettem Keszthely kulturális életéről, megjött *Vass Zoltán* feleségével. Lassan lépkedett fel a veranda pár lépcsőjén. A legfelsőre érve megkapaszkodott a korlátban és nagyot fújtatva megkérdezte:

- *Hol a Gabus?*

- *Bent.* – válaszolt *Éri*.

- *Jó, megcsókolom, de előbb adjatok egy pohár bort!*

Kocsi állt meg az udvaron, megérkezett *Szelényi László*, Károly testvére és *Mudrák Attila*. Attila az Esztergomi Keresztény Múzeum fotósa hatalmas fényképező-apparátussal jött; ő volt a mai ünnep megörökítője.

Rosta Sándor pár pillanatig maradt. Csupán addig, hogy öt mondatot váltson *Zoltán Péterrel*.

Elbert János felesége és matrózruhába öltözött tizennyolc év körüli fia társaságában toppant be. Nem álltam meg, hogy lengyelül meg ne kérdezzem:

- *Mikor járt Lengyelországban?*

- *Ó nagyon régen, a wroclawi színházi találkozóra is hívtak, de sajnos nem tudtam elmenni.*

Elmondtam, hogy *Szajna* varsói színházában láttam utoljára, amikor ugyan egy szót sem váltottunk, de a veszprémiek *Mazepa* vendéglőadását mindketten megnéztük. Véleményemmel egyetértett, amikor kétségesnek éreztem *Krystyan Lupa* rendezését Veszprémben. Kaposváron, vagy Szolnokon jobban meg tudná oldani. De vajon mit fognak játszani? Úgy gondolom *Witkiewiczet*.

Érdi Sándor is idejében érkezett, hisz csak ezután kezdődött Gabus felköszöntője. Pulcsika megkért, hogy segítsek kinyitani a pezsgős üvegeket, mert "az aktus" után mindjárt szervírozni kell. Tehát a felköszöntő következett. Gabust megkoszorúzták soha nem hervadó babérral, ám nem egyet, hanem öt koszorút kapott, amit felváltva is hordhat. A felköszöntőt Illyés Gyula betegsége miatt *Koczkás Sándor* vállalta. Utána énekkar köszöntötte az író, majd következett a pezsgő. A lángosok háromféle öntettel megszokott körútjukat járták a vendégek között.

Az ünneplők száma mintegy hetven volt. Kilenc óra után lassan-lassan a születésnap buli vége felé közeledett. Gabus is egyre fáradtabb lett. Tíz órakor én is elbúcsúztam. Gabus kinnt ült a verandán. A mellett lévő asztalnál Szelényi Laci és Éri Pista nótákat énekelt.

Később, Gabusék kedves rajzos-szöveges invitáló meghívóiknak eleget téve rendszeres látogatója voltam a névnapoknak.

Hévíz, 1984. február 21.

Gabus kezébe vette *A soproni ötvös* egyik példányát és a belső címlapra reszkető kézzel odáírta ajánlását. Megköszöntem és elolvastam. Hirtelen valami láthatatlan kéz szorítását éreztem a gyomrom felett, pedig semmi különös nem volt a dedikáció szövegében:

Cséby Géának régi barátsággal és szeretettel Lipták Gábor. 1984. II. 21.

Csak egyvalami volt, ami fatális véletlennek tűnt. A "régi" szónál az r és az é betű szinte teljesen összezsúszott, így alkotva a más értelmű "égi" szót, emígy módosítva az ajánlás szövegét: *égi barátsággal és szeretettel*.

A soproni ötvös volt Gabus utolsó, életében megjelent könyve.

Ez volt utolsó, számomra dedikált kötete.

Balatonfüred, 1985. május

Amikor 1985. május elején Balatonfüreden jártam már nem beszélhettem vele. Aznap éjjel éppen a negyedik orvos látogatta, vizsgálta meg. Komor, barnás-zöld csend ült a ház leeresztett zsaluin, a kert hatalmas fáin, bokrain. A főút forgatag-zaja elült a kerítés zöld folyondárjain. A drága feleség, az örök társ Pulcsi fogadott az ajtóban:

- *Gabus nagyon beteg. Négy nap múlva kellene Spanyolországba utaznunk.*

Az örök vándorláskényszer, hogy minél jobban megismerve más országok népeit, még közelebb kerüljön a sajátjához, szinte csodát tett. Utolsó erejét összeszedve, még vállalkozott a nagy útra. Spanyolország egyik szállodájában ismét rosszul lett. Akkor már hazakíváncozott, hogy itthon, a Balaton-partján töltsé utolsó perceit.

*

Május 29-én hetvenhárom éves korában meghalt Lipták Gábor, a pannon ember, az annyiszor emlegetett utolsó magyar irodalmi szalon tulajdonosa, erjesztője, fenntartója. Hosszú éveken keresztül, amikor nehezebb volt a dal és később is, amikor már csak a barátságért gyűltek össze a társak; Déry, Illyés, Németh László, Szabó Lőrinc, Borsos Miklós, Örkény, Passuth, Tamási Áron, Amerigo Tót, Róbert Graves, Bernáth Aurél, Weöres Sándor, Keresztury Dezső, Boldizsár Iván e ház, e kert mélyebb értelmet kapott. Az együvé tartozásnak, az itteni táj szeretetének és az értelmes beszélgetéseknek, munkáknak, de a vidámabb borozgatásoknak embert-éltető ereje sugárzott a Lipták-házból. Valami megfoghatatlan dolog ötvözte e találkozásokat. Genius loci - a hely szelleme. A balatonfüredi üreg kúria kapuja mindenki előtt nyitva volt, aki tiszta szívvel, békével érkezett. A múzeumi csendet gyakran törte meg egy-egy szívesen fogadott barát, ismerős hangja s évente egyszer a nyár közepén az ország minden vidékéről jöttek a barátok, hogy megünnepeljék a "*Lipták-ház évi egyetlen buliját*", az író születésnapját.

1985 júniusában is erre készültünk. Hiába. Ma már szél csapkodja a nyitott kapu talán sohasemvolt szárnyait...

*

A hajómalom kísértete már Gabus halála után 1985-ben jelent meg. Még írtak róla a lapok, de túlzottan nagy publicitást nem kapott. 1985. december 3-án Pulcsika meg is jegyezte egyik levelében:

Aranyos Gézám! Nagyon szépen köszönöm, hogy elküldte nekem Gabus bácsi könyvéről irt szép glosszáját. Igazán örültem neki. Mos látom csak, hogy kik voltak igaz barátaink.

A telet nagyon nehezen viselem Nélküle, főleg az éjszakák rettenetesek...

1988-ban Pulcsika is kiköltözött a balatonfüredi temetőbe. Gabus mellé temették.

*

Kilincsfényi Ágnes 1939-ben jelentette meg Lipták Gábor *A miskolci kalmár* című, három elbeszélést tartalmazó kötetét. Fájdalom, Gabus utolsó üzenete szinte teljesen visszhangtalan maradt a lapokban....

Megjelent: A ház és gazdája. 100 éve született Lipták Gábor. Balatonfüred, 2013. c. kötetben